

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “Komisijas ziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai – Tirdzniecības uzraudzība tirdzniecības un izplatīšanas nozarē “Par efektīvāku un godīgāku tirdzniecības un izplatīšanas iekšējo tirgu līdz 2020. gadam” ”

COM(2010) 355 galīgā redakcija

(2011/C 84/04)

Ziņotājs: **ALMEIDA FREIRE kgs**

Eiropas Komisija saskaņā ar Līguma par Eiropas Savienības darbību 262. pantu 2010. gada 5. jūlijā nolēma konsultēties ar Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteju par tematu

“Komisijas ziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai: Tirdzniecības uzraudzība tirdzniecības un izplatīšanas nozarē “Par efektīvāku un godīgāku tirdzniecības un izplatīšanas iekšējo tirgu līdz 2020. gadam” ”

COM(2010) 355 galīgā redakcija.

Par Komitejas dokumenta sagatavošanu atbildīgā Vienotā tirgus, ražošanas un patēriņa specializētā nodaļa savu atzinumu pieņēma 2011. gada 6. janvārī.

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja 468. plenārajā sesijā, kas notika 2011. gada 19. un 20. janvārī (20. janvāra sēdē), ar 192 balsīm par, 4 balsīm pret un 4 atturoties, pieņēma šo atzinumu.

1. Secinājumi un ieteikumi

1.1 EESK atzīmē, ka mazumtirdzniecības nozarei ir liela nozīme vienotajā tirgū, un norāda uz tās ieguldījumu Eiropas ekonomikā kopumā. Tā kā mazumtirdzniecībai ir īpašas iezīmes, EESK atzinīgi vērtē holistisko pieeju, kas izpaužas Eiropas Komisijas izstrādātajā ziņojumā par tirdzniecības uzraudzību tirdzniecības un izplatīšanas nozarē, un piekrīt, ka galveno uzmanību nevajadzētu pievērst atsevišķām apakšnozarēm.

1.2 EESK pauž nožēlu par to, ka pārāk maz uzmanības pievērsts maziem un vidējiem uzņēmumiem (MVU), kuriem ir būtiska nozīme darbavietu un vērtības radīšanā, kā arī lauku reģionu un pilsētu centru dzīvē. Saskaņā ar Mazās uzņēmējdarbības aktu vairāk pūļu būtu jāvelta MVU un pasākumiem, kas veicina to attīstību un jaunu darbavietu radīšanu.

1.3 Visā Eiropā dominē lielapjoma mazumtirgotāji, kuri ar plašu piedāvājumu spēj piesaistīt vairāk klientu (2005. gadā pieci vadošie pārtikas preču mazumtirgotāji kontrolēja vairāk nekā 70 % no kopējā tirgus). Augsta koncentrācija vērojama arī dažu produktu tirgos, it īpaši tas attiecas uz “obligāti tirgojamajiem” produktiem, kurus mazumtirgotāji nevar atļauties nepiedāvāt savos veikalos.

1.4 Sarunu virzības ietekmēšana, lai panāktu sev labvēlīgu rezultātu, tirgus ekonomikā ir ierasta prakse, ko īsteno visi uzņēmumi, tostarp lauksaimnieki, viņu produktu savācēji un pārstrādātāji, piegādātāji un mazumtirgotāji. EESK pauž bažas par dažās valstīs īstenojamiem pasākumiem, lai kontrolētu cenu

līmeni vai peļņas daļu, kas ir pretrunā ar brīvas konkurences un vienotā tirgus darbības principiem.

1.4.1 Svarīgu sociālu un politisku apsvērumu dēļ, piemēram, sociālo jautājumu vai vides jomā, šādi noteikumi var būt vajadzīgi, lai nodrošinātu sociālo kohēziju vai vides aizsardzību.

1.5 Iekšējā tirgū starp dalībvalstīm vērojamas būtiskas līdzīgu produktu cenu atšķirības. EESK iesaka, pētot cenas, galveno uzmanību pievērst cenu pārnesei un peļņas daļas izmaiņām visā piegādes ķēdē.

1.6 EESK atgādina, ka mazumtirdzniecības tirgi — un tajos pastāvošās līgumiskās attiecības — pēc savas būtības ir valsts līmeņa veidojumi un tiem ir atšķirīgas tiesiskās, ekonomiskās, politiskās un kultūras iezīmes. Atzīstot pārtikas apgādes ķēdes nozīmību, EESK aicina atbilstoši analizēt acīmredzami negodīgas prakses gadījumus visā pārtikas apgādes ķēdē un veikt attiecīgus pasākumus.

1.7 Konkrēti, EESK aicina Komisiju veikt izpēti par to, kā valsts līmenī tiek risināta “negodīgu līgumattiecību” problēma, tostarp, kā tiek piemēroti noteikumi. EESK arī atgādina, ka krīzes laikā ļoti svarīgi ir nodrošināt spēkā esošo tiesību aktu pienācīgu ievērošanu, kas ir dalībvalstu uzdevums, un norāda, kādās jomās ir jāveic pasākumi un kāds saskaņā ar subsidiaritātes un proporcionalitātes principu būtu vispiemērotākais līmenis to īstenošanai.

1.8 No nodarbinātības viedokļa tirdzniecības un izplatīšanas nozarei ir būtiska nozīme, jo tā bieži vien ir nozare, kurā daudzi jauni, mazkvalificēti vai nekvalificēti darba ņēmēji pirmo reizi atrod darbu. Šī nozare arī paver ievērojamas iespējas uzņēmējiem.

1.9 Tāpēc EESK aicina Komisiju veicināt pašnodarbinātību, uzņēmējdarbību un prasmju attīstīšanu, jo tie var būt instrumenti, lai pārvarētu krīzi un ļautu cilvēkiem no jauna ienākt vai atgriezties darba tirgū.

1.10 Komisija pareizi noteikusi prioritāro pasākumu jomas. EESK arī aicina savlaicīgi pieņemt priekšlikumus un mudina Eiropas Komisiju paātrināt tās lēmumu pieņemšanas procesu nozarē, kurā vajadzīga steidzama, praktiska un reāla rīcība. Jo īpaši atjaunotajam Augsta līmeņa forumam pārtikas apgādes ķēdes darbības uzlabošanai jāklūst par struktūru, kas būtiski ietekmē jauno un turpmāk izstrādājamo rīcībpolitiku (tai skaitā ražošanas un tirdzniecības attiecību līdzsvarošanu) lauksaimniecības un pārtikas nozarē.

1.11 EESK aicina Komisiju arī pārbaudīt, kā īstenota pakalpojumu direktīva, un pret attiecīgajām dalībvalstīm vērst atbilstošus pasākumus. EESK aicina Komisiju īstenot pasākumus saistībā ar savstarpējās apmaiņas maksu, kas attiecībā uz patērētājiem darbojas kā slēpts nodoklis.

2. Ievads

2.1 Eiropas Komisija atzīmē, ka mazumtirdzniecības nozarei ir būtiska nozīme vienotajā tirgū. Patiesībā mazumtirdzniecības nozares ekonomiskā nozīme Eiropas Savienībā (tā veido 4,2 % no ES iekšzemes kopprodukta, nodarbina 17,4 miljonus strādājošo, pārstāv 20 % Eiropas MVU un tai ir cieša saikne ar daudziem tirgiem) izskaidro to, kāpēc nolemts veikt tirgus uzraudzību tieši šajā nozarē.

2.2 Tirgus uzraudzības ziņojumā par tirdzniecības un izplatīšanas nozari un tam pievienotajā Komisijas dienestu darba dokumentā analizēti jautājumi, kas, raugoties no vienotā tirgus viedokļa, ietekmē mazumtirdzniecības nozares ekonomisko, sociālo un ekoloģisko veikumu. Ziņojumā un darba dokumentā aplūkota nozares darbība, jaunākās attīstības tendences un nozares modernizācijas ietekme uz konkurentiem. Dokumentos apzinātas problēmas, kas ietekmē mazumtirgotāju darbību arī saistībā ar to partneriem iepriekšējā posma un pakārtotajā tirgū.

2.3 Ziņojumā sniegtā nozares analīze balstās uz pētījumiem par mazumtirgotāju mijiedarbību ar to piegādātājiem (iepriekšējā posma tirgus) un patērētājiem (pakārtotais tirgus). Tādējādi Komisija atzīst sarežģīto mijiedarbību, kas mazumtirgotājiem jāveido, lai viņi spētu patērētājiem attiecīgajā vietā, vajadzīgajā laikā un par labāko cenu piedāvāt atbilstošo preci.

2.4 Ziņojumā teikts, ka Komisija, balstoties uz apspriešanās rezultātiem, noteiks pasākumus, lai nodrošinātu pienācīgu tirdz-

niecības un izplatīšanas iekšējā tirgus darbību ar mērķi palīdzēt mazumtirgotājiem pēc iespējas labāk izmantot vienoto tirgu un uzlabot nozares ekonomisko, sociālo un ekoloģisko veikumu.

3. Vispārīgas piezīmes

3.1 Eiropas Komisijas ziņojums liecina par mazumtirdzniecības nozares nozīmību vienotajā tirgū un ietekmi uz izaugsmi, nodarbinātību un ilgtspējīgu attīstību. Tā kā priekšstats par nozari bieži vien vienkāršots, proti, valda uzskats, mazumtirgotāji tikai iepērk no lauksaimniekiem un pārdod patērētājiem, ziņojumā izmantota pieeja, kas ļauj uzsvērt sarežģītību, kas raksturo piegādes ķēdi un mazumtirgotāju attiecības ar darījumu partneriem. Ziņojums arī palīdz saprast, kā mazumtirgotāji veic savu uzdevumu, vajadzīgajā laikā un attiecīgajā vietā par vislabāko cenu patērētājiem nodrošināt atbilstošos produktus, un kādām problēmām viņi sastopas.

3.2 Ziņojumā arī norādīts, cik būtiski pēdējo 50 gadu laikā mazumtirdzniecības nozarē notikusi modernizācija sekmējusi inflācijas apkarošanu un patērētājiem pieejamās izvēles palielināšanu. Lielāka konkurence un konsolidācija mazumtirdzniecības nozarē ir pazeminājusi cenas, palielinājusi patērētājiem pieejamo izvēli un nodrošinājusi salīdzinoši mazu peļņas daļu (pretstatā citām nozarēm, tostarp ražošanai); šie procesi ir ietekmējuši konkurentus, vietējās pašvaldības, lauksaimniekus, piegādātājus, darba ņēmējus u.c.

3.3 EESK pauž nožēlu, ka ziņojumā pārāk liela uzmanība pievērsta pārtikas mazumtirdzniecībai, un tāpēc nav pietiekami aplūkota MVU nozīme (vairāk nekā 95 % mazumtirdzniecības uzņēmumu un 11 miljoni nodarbināto), to īpašās vajadzības un problēmas, tostarp klientiem sniegti pakalpojumi, to nozīme pilsētu centru, lauku reģionu un piepilsētas zonu dzīvē, to atkarība no lieliem ražotājiem un konkurence ar piegādātājiem, kas izveido paši savus izplatīšanas tīklus.

3.4 Ziņojumā nav atzīta arī kooperatīvā uzņēmējdarbības modeļa nozīme, jo īpaši pārtikas mazumtirdzniecībā, kur darbojas patērētāju kooperatīvi.

3.5 Ziņojumā analizēts, kā mazumtirdzniecības nozare sekmē sabiedriskās politikas mērķu — pieejamība par pieņemamām cenām — sasniegšanu. Taču praksē mazumtirgotāji darbojas lielas konkurences apstākļos, uzņēmumiem cenšoties piesaistīt klientus un viņiem piedāvāt labu kvalitāti par pieņemamu cenu. Tāpēc mazumtirgotāji lēmumus par uzņēmumu izvietojumu un pakalpojumu sniegšanu pieņem, ievērojot tirgus attīstības tendences, nevis uz sabiedriskās politikas mērķus. Vērtējot mazumtirgotāju darbību pēc to orientēšanās uz sabiedriskās politikas mērķu sasniegšanu, netiek ņemts vērā fakts, ka mazumtirdzniecība ir saimnieciska darbība, kurai — lai spētu pastāvēt tirgus ekonomikā — ir jānes peļņa. Līdzīgus secinājumus varētu izdarīt par jebkuru citu komercdarbības veidu.

3.6 Patērētāju pieprasījums laika gaitā ir kļuvis arvien daudzveidīgāks, un to nevar uzskatīt par viendabīgu. Minētais kopā ar konkurences nozīmi tirdzniecībā izskaidro tirgus konjunktūras sarežģītību un to, kāpēc realitātē vienlaikus pastāv dažādi mazumtirdzniecības veidi, kas sniedz atšķirīgus garantijas pakalpojumus. Tas nozīmē, ka mazāka apjoma mazumtirdzniecība var sekmīgi darboties, ja tā sniedz īpašus pakalpojumus konkrētam klientu lokam. Vairāk nekā 11 miljoni Eiropas iedzīvotāju strādā mazos un vidējos uzņēmumos, kas nodarbojas ar mazumtirdzniecību. Tāpēc ir būtiski arī turpmāk veicināt MVU dibināšanu, jo īpaši, uzlabojot normatīvo vidi un samazinot administratīvo slogu.

4. Īpašas piezīmes

4.1 *Patērētājiem efektīvāks un godīgāks tirdzniecības un izplatīšanas iekšējais tirgus*

4.1.1 Galvenais mazumtirgotāju uzdevums ir par vislabāko cenu nodrošināt patērētājiem plašu preču klāstu, kas atbilst kvalitātes un drošības prasībām. Pēdējos 20 gados mazumtirdzniecības nozarē notikušo modernizāciju raksturo straujš koncentrācijas process, kurā izveidojās lielas starptautisku mazumtirdzniecības uzņēmumu ķēdes, kas darbojas dažādās ES valstīs un trešās valstīs. Šī procesa rezultāts ir ES tirgus piesātināšanās, informācijas un komunikācijas tehnoloģiju ieviešana, globalizācija, tostarp izvēršanās uz citiem tirgiem un patērētāju iespējas piekļūt plašākam produktu klāstam par zemāku cenu (cenu pieejamība).

4.1.2 EESK un Eiropas Komisija ir vienprātis, ka svarīgākie jautājumi, kas jārisina, ir nevienlīdzīgā piekļuve veikalos un nepieciešamība nepieļaut panīkumu lauku rajonos. Mazumtirgotāji pārsvarā atver veikalus pilsētu centrā vai piepilsētu iepirkumu centros, tāpēc ir jānodrošina, lai pilsētu centri arī turpmāk būtu pieejami piegādei. Cilvēki, kas dzīvo lauku rajonos, arvien biežāk izmanto automobili, lai veiktu ikdienas pirkumus, un tādējādi ietekmē vidi, un tas nozīmē, ka iedzīvotājiem, kuriem nav automobiļa vai kuriem nav autovadītāja apliecības, ir ierobežota piekļuve mazumtirdzniecības pakalpojumiem.

4.1.3 Mazumtirgotāju lēmumi par darbības vietu balstās uz vairākiem faktoriem; viens no galvenajiem faktoriem ir nodrošināt pēc iespējas lielāku klientu skaitu. Pietiek ar šo faktoru, lai izskaidrotu, kāpēc reti apdzīvotas vietas ir mazāk pievilcīgas mazumtirdzniecības veikalu atvēršanai nekā pilsētu centri vai ārpus pilsētas šim nolūkam uzbūvēti iepirkšanās centri. Tāpēc piekļuves jautājumi būtu jārisina, balstoties uz skaidru izpratni par vidi, kādā darbojas mazumtirgotāji.

4.1.4 To, kāpēc patērētājiem ir apgrūtināta piekļuve lielam mazumtirdzniecības veikalu skaitam, nosaka ekonomiski un ar ekonomiku nesaistīti faktori, piemēram, normatīvā vide, tostarp pilsētplānošana, kā arī mazumtirgotāju piekļuve nekustamā īpašuma tirgiem. Minētie faktori var būt saistīti gan ar to, ka vietējā līmeņa noteikumi ierobežo noteikta veida darbību vai noteiktu tirdzniecības iestāžu darbību, gan ar atļaujas proce-

dūrām, kuras, neraugoties uz pakalpojumu direktīvu, vēl joprojām ir pārāk sarežģītas un diskriminējošas. Turklāt noteikumi, kas paredz, ka bezrecepšu medikamentus var pārdot tikai atsevišķi monopoli, ierobežo konkurenci un tādējādi arī patērētāju piekļuvei medikamentiem par saprātīgu cenu.

4.1.5 Pēdējo 20 gadu laikā iedzīvotāji ar zemākiem ienākumiem ir lielā mērā bijuši ieguvēji, jo, pateicoties modernizācijai, lielākai konkurencei un globalizācijai, viņi var piekļūt plašākam produktu klāstam par izdevīgākām cenām. Būtiska nozīme šajā procesā bijusi tam, ka arvien vairāk piedāvā ar tirgotāju zīmolu marķētus produktus, kuri ir vidēji par 30 % lētāki nekā ar ražotāju zīmolu marķēti ražojumi.

4.1.6 Atbilstoši mazumtirdzniecībā valdošajam uzņēmējdarbības modelim mazumtirdzniecības preču cenas ietver darbības izmaksas un salīdzinoši mazu peļņas daļu, kas citās nozarēs ir lielāka. EESK pauž bažas par atsevišķās valstīs īstenotiem pasākumiem, lai kontrolētu cenu līmeni vai peļņas daļu. Tā kā runa ir par svarīgu sociālo un politisko jomu, šādi noteikumi var būt vajadzīgi, lai nodrošinātu sociālo kohēziju un novērstu nabadzību.

4.1.7 Iekšējā tirgū starp dalībvalstīm vērojamas būtiskas līdzīgu produktu cenu atšķirības. EESK iesaka, pētot cenas, galveno uzmanību pievērst cenu pārnesei un peļņas daļas izmaiņām visā piegādes ķēdē. EESK piekrīt Komisijai, ka cenas veidošanos ietekmē dažādi faktori. Līdztekus darbības izmaksām jāmin arī vidējās mājsaimniecības ienākumi, PVN, transporta izmaksas, īres maksas, algu izmaksas, normatīvais regulējums, konkurences līmenis un komercdarbības prakse, piemēram, teritoriāli piegādes ierobežojumi un ļaunprātīga prakse visā piegādes ķēdē. EESK aicina Komisiju pētīt šādas prakses ietekmi un īstenot pasākumus, lai nodrošinātu, ka attiecīgās preces var iegādāties arī citās dalībvalstīs un patērētāji tādējādi var gūt labumu no zemākām cenām, plašāka piedāvājuma, augstākas kvalitātes, citu produktu pieejamības utt.

4.1.8 EESK norāda — patērētāju aptauju rezultāti liecina, ka ir vajadzīga struktūras, kas sniedz neatkarīgu un salīdzinošu informāciju par mazumtirdzniecības piedāvājumu.

4.1.9 EESK piekrīt, ka elektroniskā tirdzniecība varētu sekmēt konkurences palielināšanos un līdz ar to arī cenu pazemināšanos atsevišķās jomās, un pauž bažas par elektroniskās tirdzniecības (jo īpaši pārrobežu tirdzniecības) lēno attīstību.

EESK norāda, ka viens no šķēršļiem, kas kavē pārrobežu elektroniskās tirdzniecības attīstību, ir sevišķi attiecībā uz MVU, ir tas, ka trūkst vienotu noteikumu par patērētāju aizsardzību Eiropā, un mudina Eiropas iestādes steigšus pieņemt direktīvu par patērētāju tiesībām elektroniskajā tirdzniecībā, kuras mērķis būtu "pilnīga saskaņošana". Saskaņā ar LESD 169. panta 4. punktu šāda direktīva nedrīkstētu kavēt dalībvalstis saglabāt spēkā esošos vai ieviest stingrākus patērētāju aizsardzības pasākumus.

4.2 Tirdzniecījām efektīvāks un godīgāks tirdzniecības un izplatīšanas iekšējais tirgus

4.2.1 EESK piekrīt apgalvojumam, ka "(...) tirdzniecības un izplatīšanas iekšējam tirgum ir jādod iespēja konkurētspējīgiem, jebkāda mēroga tirdzniecījām pastāvēt līdzās un attīstīt savu darbību tirgū".

4.2.2 Atrāšanās vieta ir izšķirošais faktors, atverot jaunu veikalus, un var gadīties, ka mazumtirdzniecījām jāgaida vairāki gadi, iekams viņi konkrētā vietā var atvērt jaunu veikalus un radīt darbavietas. Ziņojumā norādīts, ka neliela apjoma mazumtirdzniecības attīstību var kavēt tādi šķēršļi kā sarežģīta ienākšana tirgū un piekļuve nekustamā īpašuma tirgum, un to analīze ir jāturpina. Šādu izpēti varētu veikt, izmantojot viegli pieejamu informāciju un ņemot vērā patērētāju viedokli (iepirkšanās vietas izvēle), konkurences politikas aspektus, kā arī subsidiaritātes un proporcionalitātes principus.

4.2.3 Pakalpojumu direktīvā, kuru visās ES dalībvalstīs bija jāīsteno līdz 2009. gada 31. decembrim, bija paredzēts novērst diskriminējošu praksi saistībā ar atļauju izsniegšanu mazumtirdzniecības darbības uzsākšanai. Tomēr īstenošanā ir radīti vairāki jauni šķēršļi, un ir konstatēti gadījumi, kuros ļaunprātīgi izmantoti pilsētplānošanas noteikumi, lai kontrolētu konkurenci un veicinātu konkrēta veida mazumtirdzniecības veikalus vai uzņēmumu darbības uzsākšanu. EESK aicina Komisiju pārbaudīt, kā īstenošana pakalpojumu direktīvā, un pret attiecīgajām dalībvalstīm vērst atbilstošus pasākumus.

4.2.4 Vēl viena problēma, ar ko saskaras mazumtirdzniecījām, ir pārrēķināma un konkurētspējīga iekšējā maksājumu tirgus trūkums. Darbības metodes un paņēmieni, kurus pašlaik lieto maksājumu karšu sistēmas, kropļo konkurenci un pārkāpj vienu no iekšējā tirgus pamatprincipiem. Savstarpējās apmaiņas maksas darbojas kā slēpts nodoklis attiecībā uz mazumtirdzniecījām, it sevišķi pašiem mazākajiem. Vienotā *euro* maksājumu telpa (SEPA), kuras pamatā ir savstarpējās apmaiņas maksas sistēma, veicinās lēto un efektīvo nacionālo debetkaršu sistēmu izstrādi. Tāpēc karšu tirgus saruks un pārvērtīsies par duopolu, izraisot savstarpējās apmaiņas maksas paaugstināšanos, kas kaitēs patērētājiem. EESK aicina Komisiju īstenot pasākumus saistībā ar savstarpējās apmaiņas maksu, kas darbojas kā slēpts nodoklis attiecībā uz patērētājiem.

4.3 Piegādātājiem efektīvāks un godīgāks tirdzniecības un izplatīšanas iekšējais tirgus

4.3.1 Mazumtirdzniecījām kā pakalpojumu sniedzējiem nodrošina piegādātājiem piekļuvi savam izplatīšanas tīklam neatkarīgi no tā, vai to veido viens veikals vai arī tas aptver visu ES teritoriju. Šādi pakalpojumi ir, piemēram, noteikta vieta veikalu plauktos, reklāma un loģistikas pasākumi utt. Visiem šiem pakalpojumiem ir noteikta cena, un bieži par tiem ir jāmaksā atsevišķi.

4.3.2 Mazumtirdzniecība ir tikai viens no vairākiem piegādātājiem pieejamajiem izplatīšanas kanāliem. Bez mazumtirdzniecījām tikai daži piegādātāji spētu izveidot lielus izplatīšanas tīklus, un patērētājiem būtu pieejama mazāka izvēle un preces par dārgāku cenu. Tomēr katrs posms piegādes ķēdē ir svarīgs, jo bez izejmateriāliem nav iespējama produktu pārstrāde, un bez pārstrādes nav iespējama produktu tirdzniecība. Tādēļ EESK uzskata, ka ES ir jāizstrādā mehānismi, lai nodrošinātu patiesu līdzsvaru produktu tirdzniecības un sadales ķēdē.

4.3.3 Visā Eiropā dominē lielapjoma mazumtirdzniecījām, kuri ar plašu piedāvājumu spēj piesaistīt vairāk klientu (2005. gadā pieci vadošie pārtikas preču mazumtirdzniecījām kontrolēja vairāk nekā 70 % no kopējā tirgus). Augsta koncentrācija vērojama arī dažu produktu tirgos, it īpaši tas attiecas uz "obligāti tirgojamajiem" produktiem, kurus mazumtirdzniecījām nevar atļauties nepiedāvāt savos veikalos. Tā kā starp mazumtirdzniecījām valda sīva konkurence, piegādes ķēdes dalībnieki spiesti pazemināt cenas un peļņas daļu. Sarunu virzības ietekmēšana, lai panāktu sev labvēlīgu rezultātu, tirgus ekonomikā ir ierasta prakse, ko īsteno jebkurš uzņēmums — gan mazumtirdzniecījām, gan viņu piegādātājiem. Taču, ja šāda rīcība ir ļaunprātīga, tā ir jāizskauž. Mazumtirdzniecījām, tostarp arī lieliem uzņēmumiem, nav nekādu spēju ietekmēt sarunu procesu ar "obligāti tirgojamo" produktu ražotājiem neatkarīgi no tā, vai tie ir lieli vai mazi piegādātāji. Līdzīgi, noteiktās produktu kategorijās maziem un vidēja lieluma piegādātājiem nav nekādu spēju ietekmēt sarunu procesu ar lielajiem mazumtirdzniecījām. Informācija liecina, ka piegādes ķēdes dalībnieki nevar sūdzēties, jo baidās no atbaidības. EESK mudina mazos mazumtirdzniecījus kopīgi veidot iepirkšanas apvienības, lai palielinātu savas spējas ietekmēt sarunas ar piegādātājiem, iegūtu labākus nosacījumus un varētu labāk izpildīt patērētāju vēlmes. Jānosoda gadījumi, kuros ļaunprātīgi tiek izmantota pirkšanas spēja, un EESK aicina atbilstīgi īstenot konkurences noteikumus attiecībā uz visiem piegādes ķēdes dalībniekiem.

4.3.4 Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja ir pieņēmusi divus atzinumus par pārtikas apgādes ķēdes darbību⁽¹⁾, ierosinot dalībvalstīs izstrādāt prakses kodeksu un iecelt vidutāju, kas nepieciešamības gadījumā varētu iejaukties. Eiropas

⁽¹⁾ NAT/460 "Labāka pārtikas apgādes ķēdes darbība Eiropā", ziņotāji — *Narro* kgs un *Kapuwari* kgs; CCM/050 "Mazumtirdzniecības nozare: attīstības tendences un ietekme", ziņotāja — *Sharma* kdze.

Parlaments, ES prezidentvalsts Spānija un Eiropas Komisija ⁽²⁾ arī ir pieņēmusi vairākus ieteikumus, kā uzlabot pārtikas apgādes ķēdes darbību. EESK atzinīgi vērtē arī to, ka izveidots Augsta līmeņa forums ⁽³⁾ pārtikas apgādes ķēdes darbības uzlabošanai, tā nodibinot arī ieinteresēto pušu darba grupu, kas analizēs līgumu slēgšanas praksi starp uzņēmumiem visā pārtikas apgādes ķēdē.

4.3.5 EESK atgādina, ka mazumtirdzniecības tirgi — un tajos pastāvošās līgumiskās attiecības — pēc savas būtības ir valsts līmeņa veidojumi, kuriem raksturīgas atšķirīgas tiesiskās, ekonomiskās, politiskās un kultūras iezīmes. Tirdzniecības attiecības parasti tiek regulētas valsts līmenī, izmantojot noteikumus, tiesu praksi un/vai labas prakses kodeksus. Daudzas dalībvalstis ir mēģinājušas ierobežot noteiktas darbības metodes un paņēmienus. Tomēr daudzos gadījumos šādu pūliņu rezultātā ir radīti jauni šķēršļi, ierobežojot ārvalstu uzņēmumu iespējas uzsākt darbību konkrētā valstī un tādējādi pārkāpjot iekšējā tirgus principus. EESK aicina analizēt acīmredzami negodīgas prakses gadījumus visā pārtikas apgādes ķēdē un atbilstoši rīkoties, lai šādu praksi nepieļautu. Konkrēti, EESK aicina Komisiju veikt pētījumu par to, kā valsts līmenī risina “negodīgu līgumattiecību” problēmu, tostarp, kā panākt noteikumu ieviešanu. Šādā pētījumā varētu aplūkot valsts līmenī veikto pasākumu efektivitāti un noskaidrot, vai ir jāveic pasākumi, un, ja tas ir jā dara, tad kāda līmeņa pasākumi būtu vispiemērotākie atbilstīgi subsidiaritātes un proporcionalitātes principam. EESK arī atgādina, ka krīzes laikā ļoti svarīgi ir nodrošināt spēkā esošo tiesību aktu pienācīgu piemērošanu un ka par to atbildīgas ir dalībvalstis.

4.3.6 Lai patērētājiem nodrošinātu izvēli, kā arī lai saglabātu individualitāti un stiprinātu reputāciju vietējā līmenī, mazumtirgotāji ir izstrādājuši savus zīmolus un ar tiem marķē produktus, par kuriem tie uzņemas ražotāja atbildību. Šo produktu panākumu pamatā ir daudzu patērētāju apmierinātība, jo gandrīz 80 % Eiropas patērētāju ⁽⁴⁾ uzskata lielveikalu zīmolus par labu alternatīvu citiem zīmoliem.

4.3.7 Ar pašu zīmolu tirgotos produktus piedāvā sadarbībā ar to piegādātājiem, kuri galvenokārt ir MVU. Eiropas Komisija atzīst, ka minētās partnerības, kuras balstās uz apakšlīguma attiecībām, bieži vien ir visstabilākās un ilgstošākās. Piegādātāji var izmantot patērētāju datus un gūst ierosmi turpmākiem jauninājumiem, kā arī piekļuvi plašākam tirgum. Tomēr izskan bažas par to, kā šādas attiecības ietekmē jauninājumus, konkurenci, MVU attīstību un patērētāju izvēles iespējas. EESK aicina

Komisiju pētīt, kā ar pašu zīmolu tirgotās preces ietekmē piegādātājus, konkurenci, jauninājumus un patērētāju izvēli.

4.4 *Darbiniekiem efektīvāks un godīgāks tirdzniecības un izplatīšanas iekšējais tirgus*

4.4.1 No nodarbinātības viedokļa tirdzniecības un izplatīšanas nozarei ir būtiska nozīme, jo tā bieži vien ir nozare, kurā daudzi jauni, mazkvalificēti vai nekvalificēti darba ņēmēji pirmo reizi atrod darbu. Mazumtirdzniecības nozarē būtiska nozīme ir elastīgam darba grafikam, lai katru dienu, nedēļu un sezonu varētu pielāgoties patērētāju pieprasījumam. Tā kā cenu konkurence ir ļoti sīva, darbiniekiem tiek uzspiests elastīgs darbalaiks, kas nav savienojams ar viņu privātās dzīves organizēšanu. Tāpēc ar tiesību aktiem un darba koplīgumiem ir jānodrošina tāda elastība, kas atbilst uzņēmuma organizatoriskajām prasībām un darba ņēmēju vēlmei labāk apvienot darba un privāto dzīvi. Šī iemesla dēļ sieviešu īpatsvars mazumtirdzniecībā ir augstāks nekā jebkurā citā nozarē, un svarīgs ir arī nepilna darba laika darbs. Mazumtirdzniecība paver plašas iespējas arī uzņēmējiem.

4.4.2 EESK aicina Komisiju veicināt pašnodarbinātību, uzņēmējdarbību un prasmju attīstīšanu, jo tie var būt instrumenti, lai pārvarētu krīzi un ļautu cilvēkiem no jauna ienākt vai atgriezties darba tirgū. EESK rosina nozares uzņēmumus ievērot valstu un Kopienas noteikumus, kas attiecas uz iespēju vienlīdzību un dzimumu līdztiesību, lai šajā nozarē sekmētu sieviešu nodarbinātības līmeņa un kvalitātes paaugstināšanos.

4.4.3 Pašreizējā finanšu krīze un patēriņa samazināšanās visās Eiropas valstīs ir izraisījusi komercdarbības pārtraukšanu, pārstrukturēšanu, apvienošanu un pārņemšanu, palielinot darbaspēka pārpalikumu. Tāpēc ilgstoša bezdarba risks joprojām ir augsts. EESK tādēļ rosina Komisiju veicināt pašnodarbinātību un profesionālo prasmju apguvi, jo tās var būt instrumenti, kas ļauj pārvarēt krīzi un atgriezties darba tirgū.

4.4.4 Tirdzniecības nozarē Eiropas un dalībvalstu līmenī ierasta prakse ir sarunas par darba koplīguma slēgšanu. Valstu atšķirības šajā jomā izskaidrojamas ar kultūras atšķirībām un darba attiecību tradīcijām, tāpēc visiem šajā nozarē ierosinātajiem pasākumiem jāatbilst subsidiaritātes principam. EESK rosina dalībvalstis un kandidātvalstis veidot partneru sociālo dialogu un darba attiecību sistēmu šajā nozarē.

⁽²⁾ COM(2009) 591 Komisijas paziņojums “Labāka pārtikas apgādes ķēdes darbība Eiropā”.

⁽³⁾ Komisijas 2010. gada 30. jūlija lēmums, ar ko tiek izveidots Augsta līmeņa forums pārtikas apgādes ķēdes darbības uzlabošanai (2010/C 210/03).

⁽⁴⁾ AC Nielsen pētījums “Consumer attitudes towards private labels” (“Patērētāju attieksme pret privātiem zīmoliem”), 2005. gads.

4.4.5 Nedeklarēts darbs un ēnu ekonomika ir ļoti būtiski jautājumi, kas būtu steidzami jārisina, jo izvairīšanās no nodokļiem un iemaksām izraisa uzņēmumu negodīgu konkurenci un negatīvi ietekmē strādājošo darba apstākļus, it īpaši veselības aizsardzību un darba drošību. EESK aicina Komisiju un dalībvalstis īstenot pasākumus, lai vienkāršotu un samazinātu administratīvo slogu, it sevišķi mazajiem un mikrouzņēmumiem, un arī turpmāk censties palielināt izpratni par oficiāla darba priekšrocībām.

4.4.6 EESK aicina rīkot atklātas debates ar sociālajiem partneriem par komercpilnvarošanu, un aicina dalībvalstis pastiprināt pasākumus cīņai ar ēnu ekonomiku, jo tā rada papildu diskrimināciju un negodīgu konkurenci, kas kaitē MVU.

4.4.7 Modernizācija, tehnikas attīstība un arvien plašākā IKT izmantošana mazumtirdzniecībā sekmē aizvien lielāku neatbilstību starp uzņēmumiem nepieciešamajām prasmēm un mazumtirdzniecībā nodarbināto patieso kvalifikāciju. EESK pievērš Komisijas uzmanību tam, ka darbiniekiem visā viņu karjeras/profesionālās dzīves laikā ir jānodrošina iespējas uzlabot prasmes. Šai sakarā EESK arī aicina sociālos partnerus tirdzniecības nozarē padziļināt sadarbību, lai novērstu neatbilstību starp uzņēmumu vajadzībām un darba ņēmēju patiesajām prasmēm, apzinot nozarei piemērotus risinājumus un veidus, kā varētu prognozēt un pārvaldīt jauno tehnoloģiju ietekmi uz prasmēm un nodarbinātību.

4.4.8 Mazumtirdzniecības nozarē jau ilgi pastāv uzņēmumu sociālās atbildības tradīcijas. Tirdzniecības uzņēmumi daudzus gadus ir ieviesuši un īstenojuši virkni atbildīgu darbības metožu un paņēmieni. Tie aptver ne tikai sociālus un vides jautājumus, bet arī citas jomas, piemēram, veselības aprūpi, produktu drošību un ar piegādes ķēdi saistītus jautājumus, kā arī iesaistīšanos vietējās norisēs.

4.4.9 EESK piekrīt Komisijas viedoklim, ka noteikti ir jārisina cenu konkurences jautājums, kas būtiski ietekmē darbaspēka izmaksas un strādājošo darbalaiku. Tāpēc Komiteja rosina Komisiju veikt īpašu pētījumu par to, kā veikalu darbalaiks (arī svētdienās) ietekmē ekonomisko un sociālo attīstību vietējā līmenī, patērētājiem sniegto pakalpojumu līmeni un strādājošo dzīves kvalitāti.

4.4.10 Nozarē bieži vērojama dažāda lieluma uzņēmumu negodīga konkurence un sociālais dempings, kas izskaidrojams ar to, ka valstis spēkā ir atšķirīgi darba tiesību un koplīgumu noteikumi un tāpēc atšķiras arī ieguldījumu politika un ekonomikas un sociālie modeļi. EESK rosina sociālos partnerus, piedaloties Eiropas sociālajā dialogā, sākt debates par to, kādi pasākumi būtu visefektīvākie, lai saskaņotu darba nosacījumus un darbaspēka izmaksas un tādējādi veicinātu ekonomisko, sociālo un teritoriālo kohēziju, kā arī novērstu šķēršļus, kas kavē harmonisku attīstību un godīgu konkurenci šajā nozarē visā Eiropā. Tāpēc Komisijai būtu jāatbalsta šāda iniciatīva un jāveic atbilstoši pasākumi, lai nepieļautu rīcību, kas kavē godīga, efektīva un attīstību veicinoša iekšējā tirgus izveidi un darbību.

4.4.11 Darba ņēmēju finansiālā līdzdalība kļūst aizvien nozīmīgāka mazumtirdzniecības nozarē, sevišķi lielākos Eiropas mazumtirdzniecības uzņēmumos, un paver darba ņēmējiem plašākas iespējas ietekmēt tādus jautājumus kā nodarbinātības kvalitāte, motivācija un darba apstākļi. Komisijai, veicot nozares uzraudzību, būtu jāapsver šī instrumenta lietderība.

4.5 *Nākamajām paaudzēm godīgāks tirdzniecības un izplatīšanas iekšējais tirgus*

4.5.1 EESK atzīmē, ka mazumtirdzniecībai ir liela nozīme ilgtspējīgāku patēriņa un ražošanas ieradumu veicināšanā Eiropas Savienībā. Komiteja atgādina, ka mazumtirdzniecības darbības tiešā ietekme pati par sevi tiek pārvērtēta, taču netiešā veidā tai — kā tuvākajai saiknei starp patērētājiem un ražotājiem — ir liela nozīme. EESK atzinīgi vērtē Mazumtirdzniecības forumu, kura uzdevums ir sekmēt mazumtirgotāju paraugprakses apmaiņu, kā arī apmaiņu starp mazumtirgotājiem un ieinteresētajām personām konkrētos jautājumos. EESK atzinīgi vērtē arī ilgtspējīga patēriņa un ražošanas apaļā galda veikto darbu.

4.5.2 EESK pievērš Komisijas uzmanību tam, ka jānodrošina dažādu politikas mērķu, piemēram, vides politikas un iekšējā tirgus mērķu saskaņotība. Pēdējos gados ir radušies konflikti, un arvien biežāk vides aizsardzības vārdā pārkāpti iekšējā tirgus pamatprincipi. EESK brīdina arī, ka nebūtu pieļaujama atbildības pārnešana no ražotāja uz mazumtirgotāju.

Briselē, 2011. gada 20. janvārī

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētājs
Staffan NILSSON